

ПЛАНИНАРСКИ САВЕЗ СРБИЈЕ
ВОДИЧКА СЛУЖБА

МЕТОДИКА НАСТАВЕ ЗА ОСПОСОБЉАВАЊЕ И УСАВРШАВАЊЕ ПЛАНИНАРА

Наставни материјал намењен стручном оспособљавању стручњака у планинарском спорту

Приредио:

Исо Планић

Суботица

2016.

САДРЖАЈ

Задаци обуке	3
Циљеви обуке	3
Дидактички принципи	4
Наставне методе	5
Облик наставе	6
Тип часа	6
Значај припреме наставника за наставу	7
Проверавање и оцењивање	7
Локација реализације обуке, организација обуке, учионица, кабинет, вежбалиште и наставна средства	8
Фактори успешне наставе.....	9

Није знање знање знати већ је знање знање дати

МЕТОДИКА НАСТАВЕ ЗА ОСПОСОБЉАВАЊЕ И УСАВРШАВАЊЕ ПЛАНИНАРА

Често су планинарски водичи, инструктори, тренери планинарских дисциплина и искусни планинари у прилици да своја искуства и знање поделе са онима који са планинарењем започињу или желе да своја знања и вештине усаврше. Иако оспособљавање и стручно усавршавање има понекад неформалан карактер, планинарска организација има не само потребу већ и обавезу да обуке спроводи перманентно у складу са законским прописима, програмским задацима и циљевима. Методика наставе нас упућује на исправан и ефикасан пут трансфера знања.

Задачи обуке

Обуке које спроводи планинарска организација врше се у циљу реализације остваривања следећих задатака:

- Подизање нивоа безбедности приликом реализације планинарских акција, омасовљење планинарске организације и постизање врхунских спортских резултата јесу основни задатак и разлог спровођења обука у планинарству.
- Перманентно стручно усавршавање спортских стручњака и свих чланова планинарске организације ради усвајања савремених достигнућа и тенденција развоја планинарског спорта.
- Ширење употребљивих планинарских знања, вештина и етичких начела ван планинарске организације.
- Обука из неспортских области планинарске организације - екологије, планинарског туризман, исхране у природи и других специфичних циљева.
- Усаглашавање стандарда и процедура унутар ПСС и усаглашавање националних стандарда и процедура са стандардима и процедурама УИАА.
- Евалуација наставних активности, постављених задатака и циљева: самоевалуација, екстерна (спољна) евалуација.

Циљеви обуке

Циљеви који се желе постићи вршењем стручног оспособљавања и усавршавања су:

1) Васпитни циљеви

Схватање значаја постојања етичког кодекса и правила понашања

Усвајање ставова и образаца понашања дефинисаних етичким кодексом

2) Образовни циљеви

Усвајање знања и разумевање усвојених знања. Овладавање вештинама неопходним за спровођење водичке делатности

3) Функционални циљеви

Оспособљавање планинарске популације за примену прописаних процедура приликом извођења планинарских активности

Дидактички принципи

Дидактички принципи којих се приликом реализације обуке придржавају наставници су:

• Принцип поступности и систематичности

Поступност и систематичност подразумева преношење знања и вештина на логичан начин у складу са особеностима полазника обуке. У процесу учења важно је ићи од лакшег ка тежем, од познатог ка непознатом. Тако се основна знања и вештине усвајају током основне планинарске обуке, а сложенија материја се пред полазнике износи на обукама за специјалности. Унутар сваке обуке, сваке теме и наставне јединице руководимо се овим базичним принципом.

• Принцип очигледности

Познато је да слика вреди више од хиљаду речи, свакако је јасно да се на пример чворови могу научити много лакше ако полазнику покажемо како се везују уместо да му начин везивања објашњавамо речима. Очигледност као наставни принцип захтева да се у току наставе формирају појмови и представе на основу чулног перципирања проучаваних предмета, појава или њихових слика.

• Принцип свесности и активног учења

Учење без разумевања наученог обично називамо учење "на памет" Научене чињенице без сватања значења онога што смо научили нам не користе ни мало или, још горе, доводе нас у заблуду о себи и знању које поседујемо.

• Принцип повезаности теорије са праксом

Током обука планинара могуће је, чак неопходно остварити јединство теорије и праксе. Током теоријских часова који претходе часовима вежбе и праксе треба износити оне чињенице, процедуре, теорије и законитости које се у пракси могу потврдити, проверити и применити. Учење неприменљивих превазиђених знања и вештина на иначе кратким обукама не доприносе остваривању постављених задатака обуке.

• Принцип научности

Полазници обука треба да упознају оне чињенице које су у савременој науци сигурно утврђене. У обуци нема места изношењу недовршених, недоказаних и непроверених претпоставки у виду готовог знања. Треба овде нагласити и потребу усвајања и прихватања усаглашене терминологије. Веома је важно да целокупна планинарска популација познаје и користи јединствене називе за појаве, поступке и опрему у планинарству.

• Принцип трајности знања

Под трајношћу знања се подразумева се захтев да се знања и вештине усвајају темељно како би се могла репродуковати и применити у планинарској активности. Од знања и вештина које се усвајају током обука намењених планинарима зависи безбедност појединаца па и читавих група у планини. Ниво усвојености мора бити веома висок, а вештине и знања морају бити увек применљиви. За она

знања и вештине за које се претпоставља да се током обуке не могу усвојити трајно предвиђа се временски дефинисано обнављање кроз процедуре стручног усавршавања и обнове лиценце.

• Принцип економичности

Потреба за применом овог иначе универзалног принципа нарочито је изражена током обука намењених планинарима. Релативно сложена и обимна обука често се спроводи у слободно време које планинари за обуку могу издвојити и на локацијама које су удаљене. Принцип економичности нам налаже да расположиве ресурсе планирамо, распоредимо и користимо са што мање непотребног расипања.

• Принцип безбедности

Безбедност учесника акције је предуслов бављења планинарством, зато се и током извођења обуке морамо водити истим принципом. Када лице које врши обуку наглашено брине о испуњавању безбедносних стандарда оно заправо усмерава полазнике обуке да је безбедност у планини приоритет који се не сме занемарити.

• Принцип индивидуализације наставног рада

Полазници обука у планинарству који чине групу најчешће имају веома различита предзнања о планинарењу, често су различитог старосног доба и степена формалног образовања. Стога је неопходно за сваког полазника обуке утврдити који су то темељи од којих се зида његово знање. Динамика усвајања новог знања и вештина је такође индивидуална, не може се очекивати да ће сви полазници истом брзином усвајати сервирани информације и процедуре. Неопходно је ниво и темпо рада прилагодити сваком полазнику.

Наставне методе

Методе су начини или путеви извођења обуке у сврху постизања зацртаног циља и задатка. Адекватна наставна метода је она која у одређеној наставној ситуацији најбоље решава питања поступања у наставном процесу.

У основи се разликују вербално-текстуалне и илустративно-демонстративне методе.

Вербално-текстуалне

Жива реч је основни начин преношења и усвајања знања. Наставничко излагање је понекад једини начин да се схвате апстрактни појмови и представе. Излагање може имати вид приповедања, описивања и објашњавања. Разговор као метода се често користи у комбинацији са другим методама, приликом обављања и утврђивања градива и провере знања. Усмено излагање и разговор се у пракси веома често преплићу. Рад са текстом се приликом обука у планинарству своди на употребу уџбеника, приручника, литературе, радних листова и тестова током наставног процеса.

Илустративно-демонстративне методе

Наставни облици заснивају се на демонстрирању илустрацијама, предметима, објектима и другим средствима у учионици (табла, слике, карте, филм, модели, опрема, мултимедијална опрема), вежбалишту, природној средини или спортском објекту (стази, полигону, пењалишту, вештачкој стени, спелеолошком објекту..). Код обука планинара треба инсистирати на примени ових метода у приближно реалним условима и при томе обратити пажњу на дидактичке принципе безбедности и економичности.

Облик наставе

Наставни облици су осмишљени и планинарни видови организације рада са полазницима обука у планинарству.

Фронтални (колективни) рад се одвија кроз непосредни контакт између целе групе полазника и предавача. Предност оваквог облика је висок степен економичности коришћења стручног и осталог рада, простора, опреме и материјалних трошкова сваке врсте. Овим обликом је могуће обухватити велики број полазника. Мањкавост овог облика су то што се на овај начин не респектују индивидуалне разлике међу полазницима (принцип индивидуализације) што доприноси просечним резултатима обуке.

Групни рад подразумева да су полазници обуке подељени у групе према одређеном критеријуму и да притом решавају задатке трагајући за решењима заједнички. У фази извештавања износе пред остале групе резултате свога рада. Све групе могу бити ангажоване на решавању истог задатка и на такав начин полазници се подстичу на такмичење. Подела различитих задатака приликом обраде новог градива претпоставља да ће градиво (лекција) бити подељено на мање целине, обрађено по групама и затим презентовано и анализирано на заједничком часу. Групе се могу одређивати бирањем чланова насумице (према редном броју, азбучном реду и сл.) али ако се жели постићи неки специфични циљ сврсисходније је групе одређивати на основу склоности, предзнања и уопштено, у складу са одређеном потребом. Најчешће се поставља питање да ли желимо уједначене групе или желимо вршити неки облик сегрегације, на пример издвојити полазнике који су напредни или заостају у напредовању. Битно је да се формирање групе врши плански, а не стихијски. Групни рад је приликом извођења обуке готово неизбежан у случају када обуку похађа већи број полазника. Тада се обавезно формирају мање групе приликом реализације вежби и практичне наставе.

Индивидуални рад се остварује директним контактом наставника и полазника. Индивидуализована настава подразумева наставне поступке којима се могу задовољити индивидуалне потребе сваког полазника тако да до максимума утиче на његово напредовање. После упознавања индивидуалних карактеристика полазника бирају се поступци и средства која ће дати најбоље резултате. Индивидуално прилажење полазнику је вид повремене помоћи предавача полазнику у условима фронталне и групне наставе. Појам индивидуализоване наставе се везује за самосталан и активан рад полазника у оквиру колектива. Мањкавост овог начина рада је неекономичност због велике потрошње времена наставника по једном полазнику.

Тип часа

Час обраде новог градива

Час усвајања новог градива заузима централно место у укупном фонду часова за реализацију програма обуке. У његовој структури се разликују три дела и то увод, обрада новог градива и утврђивање градива са евалуацијом.

Уводни део часа временски траје око 5 минута и он треба да омогући природно и логично надовезивање новог градива на већ познате чињенице. Одвија се у виду разговора – питања и одговора. Пошто је пажња полазника обуке основни фактор стицања знања, овај део часа треба бити усмерен ка усресређивање пажње на ново градиво. Амбијент и уредна радна атмосфера дају допринос успешности обуке.

Усвајање (излагање) градива траје око 35 минута. Посебну пажњу предавачи морају обратити на чињеницу да је планирање тока часа од великог значаја за остваривање постављених задатака. Важно је одредити обим програмске грађе који је логичка целина за једну наставну јединицу. Од великог је значаја способност наставника-предавача да раздвоји битно од небитног у складу са наставним програмом. У циљу ефикасности и избегавања монотоније треба прибегавати комбиновању наставних метода и употреби различитих наставних средстава.

Утврђивање и обнављање траје до 7 минута. Обрађено градиво треба утврдити и добити повратну информацију о обиму и квалитету (применљивости) усвојених знања и вештина. Време ће најрационалније бити употребљено уколико предавач поставља питања на које полазници дају кратке одговоре. Полазницима треба омогућити да вреднују час и да поставе питања у вези градива.

Мешовити час

Користи се за обраду новог градива и утврђивање усвојеног знања и вештина. Има три дела као и час обраде новог градива, али уводни део мешовитог час траје дуже него код претходног типа. Користи се код обимних наставних тема код којих се знања и вештине надограђују једна на другу, на пример код наставне теме технике кретања и вођења.

Час обнављања и утврђивања градива

Обнављање и утврђивање омогућава да стечена знања и вештине полазника обуке постану њихова трајна својина и солидан основ за даље напредовање. Ови часови следе након завршетка обраде наставне целине, помажу корелацију стеченог знања из различитих наставних јединица, тема и обука.

Значај припреме наставника за наставу

Припремање предавача-наставника за часове саставни је део његовог рада на обуци. Није редак случај да наставник са мање стручности и искуства постигне на обуци боље резултате због тога што је припремање за час схватио озбиљно. Пре свега наставник треба да се упозна са детаљима наставних планова и програма према којима се врше обуке. Упознавање расположивих уџбеника, приручника и литературе је од великог значаја. Планирање извођења наставе и сваког појединог часа је свесно пројектовање свога рада према одређеном циљу. У сваком случају наставник током планирања и извођења наставе увек пред собом мора имати планирани исход ка којем тежи. Циљ обуке није обука већ остваривање постављених циљева, оспособљавање полазника за конкретне задатке.

Писмена припрема наставника није знак његове нестручности већ одраз његове систематичности и посвећености. Није срамота за предавача да испред себе има папир или неки други облик подсетника, али у читању из књиге или са рачунара треба имати меру.

Проверавање и оцењивање

Проверавање и оцењивање омогућава сагледавање постигнутог успеха реализоване обуке. Битни елементи су квантитет и квалитет усвојеног знања и вештина. Проверавање квантитета обухвата

количину знања у односу на целокупно градиво и делове градива као и самосталност ученика при давању одговора. Код квалитета знања и вештина наставник обраћа пажњу на разумевање одређене материје од стране полазника и на способност полазника да знање и вештине примени као и на способност полазника да градиво самостално продуби. Оцењивање полазника од стране наставника је покушај објективног сагледавања знања и способности полазника. Оцена је став, мишљење наставника о знању и способностима полазника.

Проверавање знања може бити субјективно и објективно.

Субјективно обухвата усмено и писмено проверавање. Усмено проверавање даје непосредни контакт наставника са полазником што је од посебног значаја за наставника и полазника. Током трајања обуке потребно је пратити и евидентирати одговоре полазника како би се реалније сагледало знање и напредовање полазника. Наставници који на овај начин поступају немају много проблема приликом давања коначне оцене. Писано проверавање знања кроз различите вежбе (картогарфија) или писање програма и извештаја (водичка делатност) се ређе примењују током планинарских обука. Значајно је због неговања правилног изражавања и писања.

Објективно проверавање знања врши се тестирањем кандидата. Најчешће се користи комбиновано са усменим проверавањем, тако даје најбоље резултате. Овај облик оцењивања захтева стручност и припрему, али искључује субјективност оцењивача. Важно је да су питања јасна, одговори тачно дефинисани како би се резултати могли егзактно, бројчано исказати.

Код обе врсте оцењивања од великог је значаја да су правила и методе оцењивања унапред познати и свим полазницима доступни. Начин оцењивања је најбоље полазницима објаснити пре почетка обуке. Пожељно је омогућити полазницима да се са списком питања унапред упознају.

Локација реализације обуке, организација обуке, учионица, кабинет, вежбалиште и наставна средства

Локација реализације обуке мора обезбедити услове: доступности, смештаја, исхране, услова за неометан рад, потребне терене и вежбалишта и наставна средства. Такве услове пружају неки планинарски домови и неке адаптиране сеоске школе у планинским пределима. Краће обуке (основна планинарска обука) могу се реализовати у просторијама планинарских клубова и на другим локацијама у градовима.

Обука се може одвијати у временском континуитету (на пример обука за планинарске водиче је 2015. године трајала 10 дана у континуитету), али се може реализовати интервално, викендима (нпр. Алпинистички течајеви АОБ). Одређене врсте стручног усавршавања ради стицања лиценце одвијају се индивидуално кроз менторски рад и контакте остварене преко интернета (рад ментора са водичима-приправницима).

Теоријска предавања и неке вежбе (прва помоћ нпр.) могу се ефикасно реализовати у учионицама и планинарским домовима. Напуштене школе у планинским селима су често погодна и инспиративна места за реализацију обуке уколико постоји могућност за употребу савремених мултимедијалних уређаја. Опремљена вежбалишта која се налазе у близини чврстих објеката за смештај могу помоћи економичном извођењу наставе. Учионице у школама и едукативним центрима су свакако већ уређене у складу са захтевима методике наставе. Када се обука спроводи у планинарским домовима то се најчешће ради у трпезаријама објекта и тада је трпезарије потребно уредити како би полазници имали услове за рад и како сувишни детаљи не би непотребно одвлачили пажњу.

Свакако су планине, шуме и ноћно звездано небо (као и многа тога још) изузетно опремљени кабинети и савремена наставна средства. Не треба се устручавати и треба обуке реализовати у реалним условима, уколико је то сврсисходно и могуће.

Наставна средства су алати уз помоћ којих се изводи обука и дају правац и подршку учесницима а наставнику сигурност. Табла, карта, лутка за прву помоћ, бусола, ГПС, наставни филмови и презентације, фотографије, планинарска опрема и наравно приручници и уџбеници су само нека од наставних средстава која се на обукама користе.

Фактори успешне наставе

И поред свих наведених методичких правила на успех обуке утичу и многи други фактори. Неки практични савети за реализаторе планинарских обука су:

- Лични пример има далеко већи значај у васпитању у односу на навођење етичких принципа
- Пре почетка наставе провери са који знањем полазници располажу
- Објасни циљеве наставе. Сваки полазник ће бити мотивисанији за рад уколико зна зашто нешто учи
- Владај материјом коју предајеш или немој предавати. Припреми се за сваки час којег држиш.
- Не претварај се да знаш оно што не знаш. Испашћеш глуп
- Не плаши се да гледаш у своје припреме, али никада немој читати лекцију, осим ако за то не постоје битна оправдања
- Индивидуално прилагођавање полазнику: планинарска популација која се пријављује за обуке је веома различита по годинама, образовању, физичкој спреми...
- Говори разговетно
- Не жури
- Објасни сваки термин који се користи. Не користи речи за које не знаш шта значе
- Буди посвећен циљу рада. Не дозволи расплињавање и дуготрајно скретање од теме
- Гледај у полазнике, прати њихове реакције. Не гледај у папир, екран или кроз прозор.
- Питај да ли је јасно оно што им причаш, показујеш. Питај да ли су те разумели.
- Дозволи полазницима да вреднују твоје предавање, и ти њих оцењујеш. Подучавајући учимо.
- Питај да ли има питања у вези градива, не плаши се разговора са полазницима
- Понављање је мајка учења, заједно поновите градиво на крају. Тако ћеш проверити ефекат рада, оствареност циљева
- Смисао за хумор може да помогне